

Verksamhetsutveckling i en digital samtid!

(Del 1 av 3)

Digitala hjälpmedel tar allt större plats i vår vardag. På bara ett par decennier har vi datoriserat vardagsarbetet och gjort oss helt beroende av datorer i alla möjliga storlekar. Det skriver Preben Larsen som anser att det behövs nya system för kommunala verksamheter.

Vi befinner oss i en utvecklings-spiral som rör sig allt snabbare vare sig vi vill det eller ej. Om du för ett ögonblick tänker tillbaka så har digitaliseringen under samma decennier medfört en rad ganska genomgripande förändringar:

- Mobiltelefonerna har förvandlats från tegelstenar till smartphones/fickdatorer
- Datorerna har minskat från knappt släpbara till små behändiga kommunikationsapparater
- Vi har gått från analoga kameror med film till inbyggda digitala kameror som levererar bilder direkt
- Vi har gått från stora klumpiga bildskärmar till små enkla kommunikativa läsplattor

Allt har gått fantastiskt snabbt och det är långt ifrån slut. Vi är bara i början av det som kallas den digitala medieintegrationen. De medier - radio, TV, tidningar, telefoni m fl - som tidigare hade sina egna dedikerade kanaler för kommunikation håller på att smälta samman på en enda stor kommunikationsplattform som heter: Just det - Internet. Sedan 1995 då Internet öppnades publikt har det gått enormt fort.

Den mest imponerande i den utvecklingen tycker jag handlar om infrastrukturen som knyter ihop alla de nya apparaterna och gör det möjligt att få dem att kommunicera med varandra via lokala nät och Internet. Det

första akustiska modemmet jag använde kunde skicka 300 tecken per sekund (2,4 kbit/s) via en telefonlur som presades ner i en form med koppling till det fasta telefonnätet. Jämför jag det med den gigabit router jag beställde september 2013 som klarar att hantera upp till 1,3 Gbit eller 162,5 miljoner tecken per sekund blandat HD-TV, telefoni och datortrafik så är det ett svindlande mått på bara ca 20 års teknikutveckling.

ALLA HAR INTE NÅTT LIKA LÅNGT

MEN mitt i denna smått otroliga utveckling så kan jag, efter nästan 35 år inom IT-branschen, konstatera att alla har inte nått lika långt. Inom den kommunala hierarkin är skillnaden stor mellan små och stora kommuner och inom kommuner kan skillnaden också vara stor. Alla förvaltningar har inte hunnit lika långt. Enligt min uppfattning beror det till stor del på leverantörerna. Inom stora "tung" om råden som skola och vård- och omsorg har man hunnit med att avverka flera generationer verksamhets-system. Så är inte fallet inom miljö- och hälsa. De verksamhetssystem som finns att tillgå på marknaden tillhör den första generationens IT-stöd.

De har ett antal år på nacken och trots att de har försetts med diverse olika nya tillägg så förblir fundamenten gamla med allt vad det innebär av begränsningar. För eller sedan måste man ställa sig frågan om det är

förnuftmässigt att fortsätta och bygga på dem när nya tekniska lösningar skickar sina förföriska lockrop. Man kan jämföra det med att renovera ett hus modell äldre. Det går an att sätta på ny panel och lägga nytt tak på huset men man bör nog fundera ett par gånger extra om det är förnuftigt att förse det äldre huset med en ny tillbyggnad. Håller den gamla grunden för det?

Precis så är det med den systemgeneration som de flesta miljöförvaltningar i landets kommuner lever med idag. De har i de flesta fallen ett allt för ålderdomligt fundament för att det ska vara förnuftigt att bygga till ett webbgränssnitt eller fortsätta att hänga på nya appar. Det är inte ovanligt att begränsningarna visar sig i form av konflikter med andra externa program och reducerad funktionalitet. Förr eller senare så handlar de nya tilläggen om kosmetiska åtgärder eller, som det också kallas i branschen att sätta "läppstift på liket". Snyggt för stunden men definitivt ingen hållbar lösning. Så innan vi går vidare kan det vara befogat att ta en titt på hur statusen är på de verksamhetssystem som finns att tillgå idag.

UTGÅNGSLÄGET OKTOBER 2013

Minst 95 % av de verksamhetssystem som är igång idag är att hänföra till vad jag kallar den första generationen verksamhetssystem för miljö- och hälsoskyddsområdet. De kommer

Preben Larsen,
Konsult och
verksamhetsut-
vecklare.

- Sedan slutet av
70-talet har jag
varit verksam
i IT-branschen.
Från Kommun-

data till ett antal
privata företag har jag arbetat med
både utveckling och implementering av
verksamhetssystem. De senaste åren
har jag arbetat som fristående konsult
och via ett längre uppdrag i Solna stad
fick jag upp ögonen för de möjligheter
till verksamhetsutveckling som finns på
miljö- och hälsoskyddsområdet.

från de två helt dominerande leveran-
törerna Tekis med sitt ECOS och EDP
Consult med sitt MiljöReda. Deras
livscykel börjar närma sig 20 år och
det är, med tanke på att båda syste-
men är utvecklade i Microsoft Access,
lång tid. Systemen känns, trots mäng-
der med nya moduler som kan hakas
på, ganska föråldrade.

Det är typiska ”stuprörssystem”
utvecklade för handläggare som ären-
dehanterings- och registersystem. De
har under årens lopp försetts med en
mängd kopplingar och specialfunk-
tioner som gör att båda systemen,
för all del, är mycket funktionellt
välutvecklade. Men det ålderdomliga
fundamentet håller inte längre för de
krav som ställs på dagens systemlös-
ningar.

Det går inte att förvandla ”stup-
rörssystem” till moderna informa-
tionssystem. Hur gärna man än vill
så är det att bruka onödigt våld på
verkligheten. De krav vi idag ser som
självklara när det gäller interaktion
med nya användarkategorier, kom-
munikation med programvara från
andra leverantörer och, icke minst, de
centrala webbplattformar som många
kommuner har installerat idag, är
inga självklarheter för gamla system.

Nej, det är helt enkelt så att
det behövs en ny systemgenera-
tion där vi tar med oss allt det
funktionellt välutvecklade från
den första generationen och
blickar framåt mot alla de nya
intressanta möjligheter som
finns i form av helt nya arbets-
processer och användning av
ny digitala apparater. Det har
både Tekis och EDP Consult
förstås redan insett och de är
i full gång med att utveckla
nästa generation som ska
ersätta ECOS och MiljöReda.
Hur det står till hos övriga leve-
rantörer, det vet jag i skrivande
stund inte, men det ska jag ta
reda på och återkomma med i
nästa artikel.

DET ÄR NU DET ROLIGA BÖRJAR!

Jag anser att det är just generations-
skiftet av verksamhetssystem som är
den stora möjligheten för YMH. Det
är nu det är dags att sätta ner foten
och markera vilka förväntningar man
har på verksamhetsutvecklingen för
landets miljö- och hälskyddsinspektö-
rer. Timingen kan knappast bli bättre
för landets miljö- och hälsoskydds-
inspektörer när det gäller att göra sig
hörda. Det är nu nästa generation
IT-stöd ska länkas ihop med vardags-
arbetet. Frågan är på vems villkor det
sker?

ANVÄNDARFÖRENINGAR

I den demokratiska processen som
leverantörerna bedriver via sina an-
vändarföreningar så finns det förstås
många viljor och idéer som slutligen
ska kokas ner till en bra lösning. Man
kan ju tycka att den processen är
garantin för att användarna får sina
röster hörda och så småningom får de
system man vill ha. Så är det ju förstås
åtminstone till en viss del. Skälet är
att verksamhetsperspektivet långt
ifrån är identiskt med systemperspek-
tivet.

Många års erfarenhet av användar-
driven utveckling från gamla Kom-
mundata och fram till Enator lärde
mig att det är ständiga prioriteringar
och inte alltid de bästa idéerna som
styr utvecklingen. Med stöd från aka-
demin i form av idéer och erfarenhe-
ter från professor Bengt Sandblad på
institutionen för Human-Computer
Interaction vid Uppsala Universitet så
vil jag fästa uppmärksamheten på det
jag tycker är den självklara grunden
för verksamhetsutveckling. Läs och
begrunder dessa kloka ord:

Verksamhetsutveckling vs systemskifte

*”Alla nya datorstöd, eller föränd-
ringar i ett redan existerande, leder till
förändringar i arbetets för-utsättning-
ar, organisation och innehåll. Givet att
vi ser verksamheten och dess mål som
det centrala, och eventuella datorstöd
som verktyg att användas i arbetet, blir
slutsatsen att det inte heller kan eller
bör finnas något som heter system-
utveckling eller systeminförande. Vi
måste i stället alltid tala om verk-
samhetsutveckling och införande av
förändringar i verksamheten.*

*Om vi försöker att genomföra en sys-
temutveckling och införa nya IT-stöd i
arbetet, utan att samtidigt beakta hur
verksamheten kan och bör förändras,
så kommer den att förändras i alla fall.
De arbeten som då skapas kommer att
helt enkelt uppstå utan en medveten
och planerad process. Resultatet blir så
gott som alltid negativt. Vi tvingas till
ogenomtänkta förändringar i organisa-
tion, ansvar, arbetsinnehåll etc., utan
att ha haft chansen att planera för
hur dessa kan och bör utformas för att
uppnå det positiva man eftersträvar.*

*Man får i efterhand ta hand om de
negativa bieffekter som uppstår i orga-
nisationen, arbetet och arbetsmiljön.
Ofta tar det ett tag innan de negativa
konsekvenserna upptäcks, och det kan
då vara svårt att genomföra önskvärda
förändringar. Speciellt svårt kan det
vara att ändra i de datorsystem man
infört. Sena förändringar i datorstöd,*

och förändringar efter det att de införts i organisationen, är ofta svåra och dyrbara att göra.”

Från ett yrkesperspektiv tycker jag att Bengt Sandblads synsätt är väldigt klokt. Det är som sagt vid generationsskiftet man gör sin läxa. Men i den ingår också att göra sin omvärldsbevakning. Det är här man kalibrerar sina rörelser och stämmer av vilken verklighet man vill verka för.

OMVÄRLDSBEVAKNINGEN

Det finns i tur ordning ett antal perspektiv som alltid är värda att ta intryck av när man sätter upp sina bilder och scenarier av den framtida utvecklingen. I min värld är det tre nivåer som alltid bör finnas med i omvärldsbevakningen: Det internationella, det nationella och det lokala perspektivet.

Internationellt är det fram för allt det faktum att Sverige är medlem av EU och att det kommer ständiga nya tjänstedirektiv som är bindande för os. Ett exempel är direktiv 2008/105/EG som gäller rening av dagvatten som, enligt målsättningen, ska vara genomfört år 2015. Det bygger i sin tur på det sk vattendirektivet eller ramdirektivet från år 2000. Hur det så småningom ska genomföras och övervakas är en fråga för Naturvårdsverket och Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, och i sista hand landets kommuner. Hur själva reningen ska gå till och övervakas det kommer man med all sannolikhet att hantera i nästa systemgeneration. (Som Miljö & Hälsa berättade i nr 8 2009 så var det Nils Alesund som bevakade de nationella intressen gentemot EU).

På det nationella planet är det Naturvårdsverket, Livsmedelsverket, Jordbruksverket och Havs- och Vattenmyndigheten, Lantmäteriverket och Miljösamverkan Sverige självklara bevakningsobjekt för systemleverantörerna. Däremot både kan och bör man ställa frågan till dem om de

också har tagit intryck av Regeringens ”IT i människans tjänst – en digital agenda för Sverige” och SKL’s ”Strategi för eSamhället” samt ”Handlingsplan 2013-2018”.

REGERINGENS MÅLSÄTTNING

Regeringens it-politiska målsättning är att ”Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter”. En minst sagt tuff målsättning men samtidigt ganska diffus. Detsamma gäller målsättningen på det miljöpolitiska området: ”IT ska bidra till ett miljöanpassat samhälle”. Här kommer man inte närmare än att hänvisa till delegationen för hållbara städer som fått Regeringens uppdrag ”att bli lyfta fram hur hållbar utveckling och insatser för att motverka klimatförändringar med hjälp av it”. Det är tunt och intetsägande. Nog hade man kunnat lyfta fram Lantmäteriverkets projekt ”Svensk Geodata” (www.geodata.se) som är ett föredöme när det gäller att skapa en digital infrastruktur för all data som är lägesbunden. ”Tillgång till geodata är en guldgruva för samhället” skriver Geodatarådet i sin senaste lägesrapport. Det ska vi återkomma till i nästa artikel.

Miljösamverkan Sverige har på det nationella planet fört en relativt anonym tillvaro men kan förhoppningsvis bli en samlande punkt för den nationella hanteringen av miljö- och hälsofrågor. Åtminstone är deras ”webbaserade handläggargstöd är tänkt att vara en hjälp till att miljökvalitetsnormerna (MKN) för vatten blir en naturlig del i det ordinarie arbetet med tillsyn av miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet”.

DET REGIONALA PERSPEKTIVET

Miljösamverkan Sverige har idag 12 underenheter på regional nivå. Än så länge är alla rikets län och regioner inte med på denna nivå men det kommer alldeles säkert hoppas jag.

När resultaten börjar visa sig och när de digitala samarbetsplatserna blir en naturlig ingrediens i vardagsarbetet då tror jag alla är med. Eftersom länsstyrelserna är med så är det förstås en viktig pusselbit i det regionala tillsynsarbetet.

DET LOKALA PERSPEKTIVET

Som tidigare nämnd är det SKL som den samlande punkten. I de två nämnda skrifterna har man på ett mycket bra sätt formulerat både förväntningarna och en konkret målsättning för utvecklingen av eSamhället på den kommunala nivån. Tre ledord och teser är genomgående i ”Strategi för eSamhället”:

- Enklare vardag för privatpersoner och företag
- Smartare och öppnare förvaltning stödjer innovation och delaktighet
- Högre kvalitet och effektivitet i verksamheten

Jag ska inte i denna del gå närmare in på de konkreta delarna i strategin utan vi spar dem till del 2 där vi ritar upp de förväntningar som vi rimligen kan ställa på de nya verksamhetsystemen och formulerar frågorna till leverantörerna. För den som är intresserad kan jag hänvisa till skrifterna som finns att ladda ner i PDF-format via SKL hemsida. (http://www.skl.se/vi_arbetar_med/e-samhallet/strategi-for-esamhallet)

Har du synpunkter, kommentarer och tillägg så är du hjärtligt välkommen att höra av dig till YMH på miljoochhalsa.wordpress.com där jag efter bästa förmåga ska försöka kommentera blogginläggen och summera reaktionerna. Publiceringsdatum för del 2 i artikelserien beräknas till vecka 47.

*Preben Larsen,
Konsult och verksamhetsutvecklare
preben.larsen@effektivitet.net*

OBS! Del 2 kommer att publiceras på vår blogg: miljoochhalsa.wordpress.com